

Kazimierz Staszewski

PLANY I POMIARY MIASTA PŁOCKA

**ORAZ GRUNTÓW PODMIEJSKICH
OD ROKU 1793 DO LAT OSTATNICH**



P Ł O C K

1 9 3 8

Z ZASIĘKU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

Płock
Stasz. K.



*Referat wygłoszony na posiedzeniu
Towarzystwa Naukowego Płockiego
w dniu 14 kwietnia 1937 r.*



Na każdym planie pomiarowym wykazany jest istniejący stan rzeczy na gruncie w chwili dokonywania pomiaru. To znaczy, że na planie powinny być wykazane wszystkie szczegóły, istniejące na gruncie, jakie można oznaczyć za pomocą rysunku, barw i znaków konwencjonalnych. Z tej więc przyczyny plany danego miasta, wykonane w pewnych odstępach czasu na podstawie nowych pomiarów, najlepiej odzwierciedlają jego rozwój i rozrost terenowy, ustrój wewnętrzny pod względem technicznym i kulturalnym, oraz zmiany, jakie zaszły z biegiem lat, lub też jakie są przewidywane w bliższej, albo dalszej przyszłości.

Mając na względzie nasze miasto Płock, pragnę przedstawić szereg jego planów, poczynając od schyłku XVIII stulecia, a kończąc na najnowszych pomiarach, dokonanych po odrodzeniu naszego Państwa, z jakimi to planami miałem sposobność zapoznać się czy to w Magistracie płockim, czy też w dawnym Rządzie Gubernialnym.

W tym miejscu wspomnę nawiasem, że wiele z tych planów dawnych podczas zawieruchy wojennej zaginęło, zabrane zostały przez okupantów niemieckich, pozostały po nich tylko ślady w postaci zdjęć fotograficznych, lub odbitek umieszczonych w Monografii Płocka, opracowanej przez Jego Ekscelencję Arcybiskupa A. J. Nowowiejskiego z roku 1917.

Plany m. Płocka.

Plany te podaję w kolejności chronologicznej:

1) Najstarszy plan m. Płocka z przedmieściem Wyszogrodzkim i częścią przedmieścia Bielskiego był wykonany za czasów pruskich w 1793 r. w miarach reńskich przez inspektora budownictwa Göppner'a.

Według tego planu samo miasto obejmowało bardzo mały obszar, a granice jego były następujące: ze strony wschodniej — parów, obecnie nieistniejący, zaczynający się od domu przysposobienia wojskowego, (dawnego odwachu) i ciągnący się po stronie wschodniej domu Akeji Katolickiej, dalej dzisiejszą ulicą Mostową, u podnóża góry Tumskiej, a następnie po osi schodów cementowych, kończąc się w ten sposób na wybrzeżu rzeki Wisły. Przy północno-wschodnim narożniku domu Akeji Katolickiej była wówczas brama, zwana Wyszogrodzką. Poczynając od

tej bramy, granicę wschodnio-północną miasta stanowił mur obronny, wybudowany na skutek „dyplomat” z roku 1353 króla Kazimierza Wielkiego. Mur ten, według obecnego rozplanowania miasta, przecinał skośnie ulicę Kościuszki i Tumską, nieruchomość Domu Diecezjalnego i w kształcie dużego łuku podchodził z południowej strony pod żydowski dom modlitwy przy ul. Kwiatka (Szerokiej). Od tego punktu mur szedł prawie w linii prostej, równoległej do ulicy Kwiatka (Szerokiej), lecz odsuniętej na kilka metrów od frontowej linii domów ku południowi; od ulicy Bielskiej wyginał się nieco ku Wiśle i w ten sposób dochodził do narożnika północno-zachodniego nieruchomości, zwanej „Czarny Dwór”. W murze tym na przecięciu z ulicą Bielską oznaczona jest brama tejże nazwy. Od wspomnianego narożnika „Czarnego Dworu” mur obronny załamywał się ku południowi pod kątem nieco rozwartym, a idąc po zachodniej granicy nieruchomości „Czarny Dwór” i obecnego przytułku żydowskiego, dochodził do bramy Dobrzyńskiej, będącej na przecięciu z ulicą tejże nazwy. Od bramy ostatniej szedł jeszcze kawałek muru w stronę południowo-wschodnią łukiem, ku zboczu wysokiego wybrzeża. Nieco na zachód od bramy Dobrzyńskiej zaczynał się głęboki parów, który dochodził do samej Wisły. Część jego przy ulicy Dobrzyńskiej przed kilkunastu laty została zasypana ziemią i na tym miejscu znajduje się obecnie zakład kamieniarsko-rzeźbiarski. Zachodnio-południową granicę miasta stanowiła rzeka Wisła. Z zewnątrz muru obronnego i równoległe do niego, poczynając od rogu ul. Kościuszki i Tumskiej, po przez nieruchomość Domu Diecezjalnego i Szenwica, ulicę Kwiatka (Szeroką) i plac poreformacki, a kończąc przy bramie Dobrzyńskiej, ciągnęła się głęboka fosa, z przerwą nawprost bramy Bielskiej, której resztki widoczne były na placu poreformackim jeszcze w roku 1880.

Murem obronnym od strony północnej i wschodniej otoczony był również kościół katedralny i zabudowania do niego należące, obok zaś dzwonnicy była brama wjazdowa.

Na prawej stronie planu Göppner'a umieszczony jest „wykład kolorów”, według którego rozróżnia się rodzaje posiadłości i zabudowań, jako to: grunty biskupie, grunty katedralne, wikariuszowskie, misjonarskie i benedyktyńskie, dalej grunty starościńskie, dominikańskie, miejskie, kameralne, projektowane zabudowania i ogródki, ogrody, miejsca zabudowane, zabudowania murowane, drewniane, plac pod zabudowaniami katedralnymi, wreszcie dzielnica żydowska. W granicach właściwego miasta, otoczonego murem obronnym, oznaczone zostały:

a) na osi podłużnej Starego Rynku — ratusz, położony mniej więcej w odległości od dzisiejszego ratusza na 2/3 długości tego rynku;

b) Fara, czyli kościół parafialny św. Bartłomieja, otoczony ogrodzeniem murowanym, budowę którego rozpoczęto w 1356 roku. U wejścia na plac kościelny przy ul. Dobrzyńskiej oznaczony jest czworokątny budynek z czterema narożnymi skarpami; jest to albo brama, albo dzwonnica, albo też połączenie pierwszej z drugą;

c) Gmach pojezuicki, dawna kolegiata św. Michała, a obecnie gimnazjum męskie imienia marszałka Małachowskiego, wybudowany w XIII wieku;

d) Kościół św. Trójcy gruntownie przebudowany w 1412 roku, a przemieniony na teatr miejski w 1811 roku;

e) Pałac biskupi, wybudowany w 1600 roku, obecnie gmach Sądu Okręgowego i Urzędu Skarbowego;

f) Dom należący obecnie do Towarzystwa Naukowego Płockiego (Nr. 8);

g) Kościół Katedralny wystawiony w 1136 roku, a po pożarze odbudowany w 1550 roku;

h) Gmachy Pobenedyktyńskie wzniesione w 1632 roku, obecnie szkoła organistów i mieszkania wikariuszów katedralnych. Tu należy zwrócić uwagę, że gmach obecnej szkoły organistów był więcej wydłużony w stronę frontonu katedralnego, wskutek czego pomiędzy obu tymi budowlami pozostawało dosyć wąskie przejście;

i) Dom „Pod trzema trąbami“, obecnie dom Akeji Katolickiej;

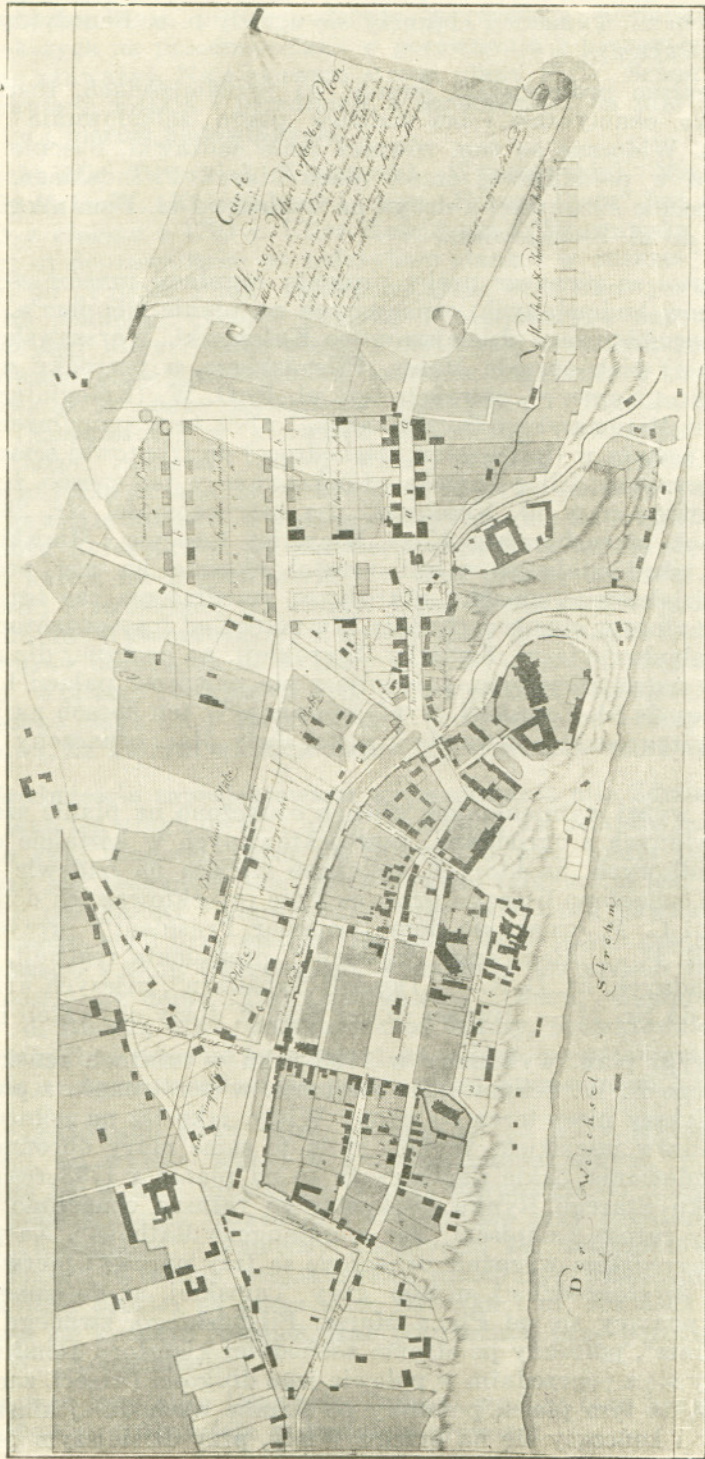
k) Kościół św. Ducha i szpital św. Walentego przy ul. Bielskiej, niedaleko bramy miejskiej, wybudowane w odległej przeszłości, a po pożarze odbudowane w XVI wieku. Obecnie nieruchomości prywatne;

l) Poza tym oznaczono kilkanaście domów murowanych, należących do osób prywatnych; pozostałe zabudowania były drewniane.

Na planie tym podane są ówczesne nazwy ulic śródmieścia, jako to: Wyszogroder Gasse, ulica Wyszogrodzka, obecnie Grodzka; Juden Gasse, ul. Żydowska, obecnie Synagoga; Krapsker Gasse, obecnie Zduńska; Bäcker Gasse, ul. Piekarska; Dobrzyner Gasse, ul. Dobrzyńska; Bielskier Gasse, ul. Bielska.

W dzisiejszym ogrodzie biskupim oznaczona jest duża podłużna sadzawka, zwana „Dunajek“.

Na przedmieściach Wyszogrodzkim i Bielskim nie widzimy żadnych regularnych ulic, plan Göppner'a wykazuje kilka dróg krzywych, nieforemnych, różnej szerokości. Jedna z nich skierowana była od bramy Wyszogrodzkiej na wschód, na miejscu której z biegiem czasu powstała ul. Kościuszki i ul. Warszawska, która poczynając od dzisiejszej ul. Misjonarskiej dzieliła się na dwie odnogi. Druga droga wychodziła również od powyższej bramy, kierując się na północ-wschód do przecięcia obecnej ulicy P. O. W. (Kolegialnej) z Dominikańską i przedłużając się dalej w tymże mniej więcej kierunku. Trzecia droga zaczynała się od poprzedniej, na południe od ulicy P. O. W. (Kolegialnej) i szła w kierunku północno-zachodnim; czwarta szła od bramy Wyszogrodzkiej na północ-zachód przy samej fosie; piąta droga prowadziła ze wschodu na zachód, przy południowej granicy gruntów, należących do klasztoru ks. Reformatów; wreszcie od bramy Bielskiej wychodziła droga w kierunku wschodnio-północnym, wiodąca do Bielska. Na przedmieściu Bielskim, w miejscowości zwanej „Krasna Wola“, oznaczone są zabudowania murowane klasztoru i kościoła ks. Reformatów, których budowa trwała od 1758 do 1771 roku, a na przedmieściu Wyszogrodzkim — klasztor Dominikanów, wybudowany w 1234 roku z placem, do niego należącym, który



otoczony jest murem. Nieco na północ od ulicy P. O. W. (Kolegialnej), po obu stronach ul. Tumskiej, ciągnęły się ogrody o. o. Benedyktynów (Benedictiner Garten).

Na całym podmiejskim terenie, na przedmieściach, rozrzucone są dość rzadko, chaotycznie i bez żadnego planu zabudowania wyłącznie drewniane. Widoczne są tam również małe sadzawki, obecnie nieistniejące: jedna w południowej części placu Marsz. Piłsudskiego, gdzie się urządza obecnie ślizgawkę, a druga na wschód od ul. Dominikańskiej, nie dochodząc do ul. Sienkiewicza.

Ciekawe są pierwsze próby projektu regulacji przedmieść, nowych ulic i placów budowlanych, oznaczonych na planie Göppner'a. Widzimy na nim zaprojektowane dzisiejsze ulice Kościuszki, Warszawską i Misjonarską, dalej plac obecnie Marsz. Piłsudskiego, a pośrodku niego projekt gmachu „Kamery“, również część ul. P. O. W. (Kolegialnej) pomiędzy ulicami Misjonarską i Dominikańską; ulica ta w przedłużeniu zaprojektowana została w linii prostej, dochodzącej do frontowej ściany kościoła ks. Reformatów. Ulicę Tumską projektowano w ten sposób, że początek jej wyznaczono przy ul. Kościuszki, na nieruchomości Nr. 281 Lewensztejna obok nieruchomości Kasy Miejskiej (obecnie „Miejski Ośrodek Zdrowia“), skąd miała iść w linii prostej ukośnie na róg południowo-zachodni dzisiejszego gmachu Starostwa; przedłużenie zaś tej ulicy odchyłało się nieco w stronę zachodnią. Na północ od fosy oznaczono na planie linię zabudowania ul. Kwiatka (Szerokiej), na znacznej długości równoległą do muru obronnego, załamującą się nawprost pałacu biskupiego i dochodzącą do ul. Tumskiej, wyżej opisanej. W ten sposób na północ od bramy Wyszogrodzkiej utworzony został duży plac, oznaczony na planie literą X.

Przy wyżej wymienionych ulicach oznaczono na planie szeregi placów budowlanych z ogródkami, zaprojektowanych w kształcie czworoboków prawidłowych, na których wskazano miejsca na budowle frontowe. Próż tego oznaczono literami przeznaczenie projektowanych domów, jako to: literami C. P. oznaczono dom „Cammer Präsident“, prezydenta kamery, lit. R. P. — „Regirungs Präsident“, prezydenta regencji, lit. R. — „Rathe“, radnych, lit. D. S. — „Doppelt Subaltern“, niższych urzędników, a od Nr. 1 do Nr. 24 — „Bürger in der Stadt“, domy obywateli miejskich.

2) Drugi plan, wykonany w 1798 roku w miarach reńskich przez budowniczego F. W. Schonwalda, obejmuje, w porównaniu z poprzednim planem, większy nieco teren od strony Wisły, jako też na północ i na zachód od murów miejskich. Wykazuje on te same mury obronne, bramy, fosę i zabudowania, jakie umieszczone są na planie z 1793 roku. Na samym środku Starego Rynku obok starego ratusza oznaczono projektowany nowy ratusz z napisem „der angefangene Rathaus“. Na przedmieściu Wyszogrodzkim wyraźnie oznaczone są trzy parowy: pierwszy idący od bramy Wyszogrodzkiej, u stóp góry Tumskiej, aż do samej Wisły; drugi zaczynający się od Placu Marsz. Piłsudskiego, zwanego wówczas „Frauer Platz“, położony po stronie zachodniej klasztoru Dominikańskiego i łączący się z poprzednim w połowie jego długości i trzeci, zaczynający się również na tym placu, położony po stronie wschodniej klasztoru Dominikanów i kończący się na brzegu Wisły, przy dzisiejszym przyczółku

mostowym. Środkiem wzdłuż pierwszego i trzeciego parowu, oznaczone są linie krzywe, które prawdopodobnie wycobrażają kierunki ścieków. Zmian większych na przedmieściach w porównaniu z planem poprzednim nie daje się zauważyć. Najciekawszą stroną planu F. W. Schonwalda jest projekt regulacji miasta i przedmieść z oznaczeniem na nim kierunków nowych ulic i placów budowlanych.

Projekt ulic Tumskiej, Kościuszki, Warszawskiej, Misjonarskiej, części ulicy P. O. W. (Kolegialnej) i placu „Frauer Platz“ jest mniej więcej zgodny z planem z 1793 r. Ulice Kościuszki i Warszawska do ul. Misjonarskiej są doprowadzone do należytego stanu i w znacznej części zabudowane; na „Frauer Platz“ oznaczono aleje, oraz ulice parkowe i zielone, nadto pomiędzy ulicami Tumską i Misjonarską zaprojektowano część dzisiejszej ulicy Sienkiewicza. Przy wyżej wymienionych ulicach zaprojektowano place budowlane w kształcie regularnych czworoboków i zatytułowano je „neue Königliche Baustellen“. Przedłużenie ulicy P. O. W. (Kolegialnej) w kierunku zachodnim, poczynając od placu „Frauer Platz“, pozostało mniej więcej według poprzedniego planu z 1793 r. z tą tylko zmianą, że odchyłono je nieco ku północy: początek pozostał na dawnym miejscu, a koniec skierowano nie na węgiel, a na środek klasztoru Reformatów. Od klasztoru ulica ta załamuje się ku południowi pod kątem nieco rozwartym i w linii prostej dochodzi do bramy Dobrzyńskiej z zachodniej jej strony. Ulica Kwiatka (Szeroka) zaczyna się przy bramie Wyszogrodzkiej u wylotu ulicy Kościuszki i idzie równoległe do murów obronnych aż do ulicy powyżej opisanej, obejmując z obu stron fosę. Widzimy również na tym planie projekt dzisiejszej ulicy Nowej i dalszego ciągu ulicy Dobrzyńskiej, poczynając od bramy do zbiegu z ulicą Nową, na którym widnieje napis: „Post Strasse von Danzig“.

W śródmieściu zaprojektowano wyprostowanie ulic Zduńskiej i Piekarskiej, jako też uregulowanie ulicy Grodzkiej. Ta ostatnia mniej więcej w połowie swej długości, licząc od Starego Rynku, miała pozostać bez zmiany, jak jest obecnie, a dalej projektowano załamać ją pod kątem rozwartym ku południowi i poprowadzić przy dziedzińcu dawniejszego pałacu biskupiego, czyli przy ścianie frontowej dzisiejszych gmachów Urzędu Skarbowego i Sądu Okręgowego, ścinając w ten sposób fronty paru nieruchomości, jak domu „Pod Opatrznością“, domu Kempnerów, Kowadły i t. d. Bielską ulicę, poczynając od bramy, projektowano przedłużyć w prostej linii (obecnie są załamy) na północ, po przez grunty przedmieść, nadając temu przedłużeniu nazwę „Post Strasse nach Königsberg“.

Zaprojektowano nową ulicę, poczynając od ulicy Małachowskiego (Jezuickiej), na wprost wewnątrz w gmachu gimnazjalnym, pojezuickim, która miała iść w linii prostej na północ, równoległe do ulicy Bielskiej, po przez ulicę Kwiatka (Szeroka) i kończyć się przy przedłużeniu ulicy P. O. W. (Kolegialnej), pomiędzy klasztorem ks. Reformatów i placem „Frauer Platz“. Wreszcie projektowano przedłużyć dzisiejszą ulicę Teatralną w linii prostej po przez ulicę Grodzką i ul. Kwiatka (Szeroka), która miała się kończyć również, jako poprzednia, przy przedłużeniu ulicy P. O. W. (Kolegialnej).

Powyzsze trzy ulice i czwarta Tumska według tego projektu miały się rozchodzić ze śródmieścia w kształcie promieni.



Na przedmieściu Bielskim tereny budowlane przy projektowanych ulicach nazwano: „Neue Bürgerliche Plätze“, nie oznaczono jednak podziału ich na place poszczególne, jak to uczyniono na przedmieściu Wyszogrodzkim.

3) Trzeci z kolei plan jest odrysem, wykonanym przez Tamma z pierworysu, sporządzonego w miesiącu kwietniu 1803 roku w miarach reńskich przez Schmid'a; obejmuje on znacznie większe tereny podmiejskie, aniżeli dwa poprzednie plany. Oznaczone są na nim: synagoga żydowska do obecnej chwili istniejąca, klasztor Norbertanek, wybudowany w latach 1622—1633, obecnie koszary wojskowe, „Collegien Haus“, odpowiadający środkowemu korpusowi gmachu dzisiejszego Starostwa (w późniejszych czasach został on przedłużony przez dobudowanie z obu szczytów), „Frohnfeste“, gmach starego więzienia karnego, dom adwokata Balińskiego, dom rodziny Konwickich, kilka sadzawek w różnych

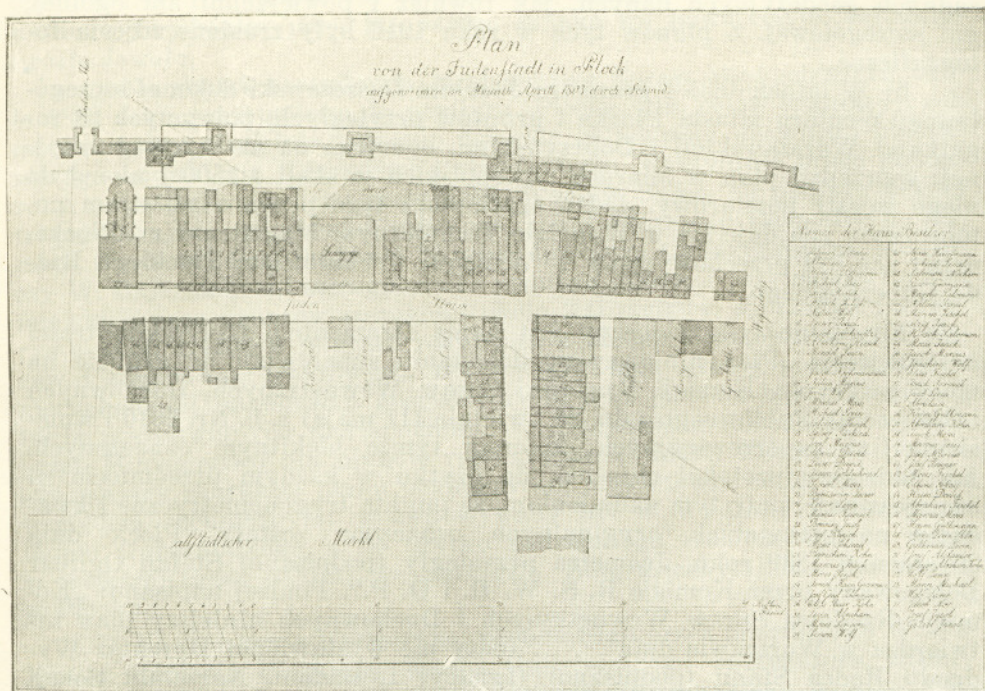
punktach obu przedmieść i wszystkie znaczniejsze budowle, wykazane na poprzednich dwu planach. Oznaczone są nadto: stary cmentarz katolicki z kościołkiem drewnianym św. Katarzyny, wybudowanym w 1790 roku i po dziś dzień istniejącym, cmentarz ewangelicki i stary cmentarz żydowski, położony przy ulicy 3-go Maja. Na zachód od cmentarza ewangelickiego oznaczono zabudowania browaru miejskiego „Städtische Brauerei“, a w północno-wschodnim rogu planu oznaczona jest prochownia „Pulver Haus“. Natomiast nie oznaczono projektowanego w 1798 roku ratusza na Starym Rynku, kammery na „Frauer Platz“, nazwanym tutaj „Collegien Platz“, budowy których to gmachów widocznie zaniechano. Nie widzimy również na tym planie dzwonnicy, czy bramy, przy wejściu na plac kościoła św. Bartłomieja, bram Wyszogrodzkiej i Dobrzyńskiej, oraz zachodniej części muru obronnego, które widocznie uległy już rozbiórze, albowiem w roku tym 1803-cim władze pruskie zarządziły rozebranie całego muru obronnego.

Projekt regulacji miasta, nakreślony na tym planie liniami czerwonymi, a różniący się znacznie od dwóch poprzednich projektów z 1793 i 1798 r., został przez władze ówczesne definitywnie aprobowany, czego dowodem jest to, że w znacznej mierze został urzeczywistniony i w naturze wykonany.

Wszystkie prawie ulice, jakie widzimy obecnie wewnątrz miasta, za wyjątkiem ulicy Mostowej i Alei Miejskiej, są objęte planem i projektem regulacyjnym Schmid'a z pewnymi jednak odchyleniami, a mianowicie: ulica Sądowa (Sienkiewicza) Gerichts-hoff Strasse zaprojektowana była na całej swej długości w linii prostej od ulicy Misjonarskiej aż do starego cmentarza katolickiego, w późniejszych jednak latach, poczynając od placu Reformackiego w kierunku cmentarza, załamano tę część ulicy ku Wiśle i dano jej nazwę Nowej. Ulicę Sądową projektowano przedłużyć na wschód, poczynając od ulicy Misjonarskiej, z przesunięciem jej nieco na północ, pod nazwą Misjonarien Quer Strasse, (poprzeczna Misjonarska), lecz tego nie uskuteczniono; projektowana była ulica Mittel Strasse przy północnej granicy nieruchomości Szpitala Żydowskiego, poczynając od ulicy 1-go Maja (Dominikańskiej) z przedłużeniem jej poza ulicę Misjonarską w kierunku wschodnim, lecz i ten projekt nie został zrealizowany; projektowana była również ulica Neue Strasse w środku pomiędzy ulicami Tumską i Bielską, równoległa do tych ulic, a zaczynająca się od ulicy Kwiatka (Szerokiej) w kierunku północnym, lecz i ta ulica pozostała w fazie projektów; to samo można powiedzieć o ulicy projektowanej z zachodniej strony gmachu kolegiaty św. Michała, pomiędzy ulicami Jesuiten Strasse i Jesuiten Hinter Strasse.

Na planie Schmid'a zaprojektowano przed pałacem biskupim duży plac, „Bischofs Platz“, który obejmował dzisiejszy plac Narutowicza (Rynek Kanoniczny), a dalej z ulicą Tumską tworzył czworob wydłużony, dochodzący do ul. P. O. W. (Kolegialnej) i do wylotu ulicy Kwiatka (Szerokiej). Projekt ten, jak widzimy, pozostał tylko na papierze. Ulica Kwiatka (Szeroka) została zaprojektowana nieco odmiennie, aniżeli jest obecnie, z utworzeniem sporego placu pomiędzy ul. Bielską i placem Reformackim.

Ciekawe są na tym planie nowe nazwy niektórych ulic: część ul. Dobrzyńskiej od rogatek do miejsca dawnej bramy nazwano Dobrzyner



Vorstadt, ulicę Zduńską — Töpfer Strasse, ul. Bielską, od rynku do bramy — Hospital Strasse, ul. Piekarską — Jesuiten Hinter Strasse, ul. Grodzką — Grod Strasse, ul. Ostatnią — Reformaten-Strasse, ul. Królewiecką — Bielsker Vorstadt oder Letzte Strasse, ul. Tumską — Dohm Strasse.

Odrzs tego planu, zrobiony przeze mnie w 1912 r. znajduje się w czytelni Towarzystwa Naukowego Plockiego, drugi zaś odrzs, wykonany przez niemców podczas okupacji, jest w Wydziale Drogowym Starostwa Plockiego.

4) „Plan von der Judenstadt in Ploek“, plan żydowskiej dzielnicy w Plocku, wykonany w miesiącu kwietniu 1803 roku przez Schmid'a w skali dużej, przedstawia fragment planu poprzedniego. Na planie tym oznaczona jest część muru obronnego z bramą Bielską, kościół św. Ducha, szpital św. Walentego, synagoga i ulice: Jerolimiska, Synagoga, Tylna, Niecała i Złota. Czerwonymi liniami oznaczona jest projektowana regulacja powyższych ulic. Oznaczono również poszczególne nieruchomości prywatne, a po prawej stronie planu umieszczony jest wykaz z podaniem 77-iu nazwisk i imion właścicieli tych nieruchomości.

Odrzs tego planu, wykonany przeze mnie, znajduje się w Muzeum Diecezjalnym w Plocku.

Cztery powyżej opisane plany, przechowywane przed wojną światową w Wydziale Technicznym Plockiego Rządu Gubernialnego, wykonane za rządów pruskich w miarach reńskich, mają charakter planów poglądowych. Nie są one oparte na sieci triangulacyjnej, nie wykazano na nich

żadnych geodezyjnych danych, jak również i powierzchni ani ogólnej, ani szczegółowej. Z planów tych w roku 1916 były zrobione zdjęcia fotograficzne.

5) W latach 1835/6 geometra Joachim Łuszczewski dokonał szczegółowego pomiaru miasta Płocka i gruntów przyległych, położonych za rogatkami Warszawskimi i Dobrzyńskimi, opartego na sieci triangulacyjnej; sporządził plan w miarach nowopolskich w skali 1:1500 i ułożył do niego rejestr pomiarowy. Jeden egzemplarz tego planu z rejestrem pomiarowym znajduje się w Wydziale Technicznym Magistratu m. Płocka, drugi zaś był przechowywany w Wydziale Technicznym Płockiego Rządu Gubernialnego.

Na planie tym widoczny jest napis atramentem niebieskim treści następującej: „Plan niniejszy po dokonaniu superrewizji na gruncie na mocy reskryptu Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego z dn. 28 kwietnia (11 maja) r. b. Nr. 2610 i wniesieniu linii superrewizyjnych, kolorem tymże błękitnym oznaczonych, jak oddzielny protokół objaśnia, do użytku w każdym przedmiocie za zdolny uznaje, przy tym nadmieniam, że punkta trygonometryczne i kwadraty na planszetach oryginalnych oznaczone zostały. Płock dnia 30 czerwca 1839 roku. Geometra przysięgły (podpisano) Stefan Ogilbar Delegowany przez Komisję R. S. W. D. i O. P.“. Poniżej napisano: „Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych niniejszy plan zatwierdza w Warszawie dnia (daty nie wystawiono) Dyrektor Wydziału Radea Stanu (podpisano) (Ignacy) I. Badeni, Naczelnik Sekcji (podpis nieczytelny), Sekretarz Wydziału (podpis nieczytelny).”

Murów obronnych na planie Łuszczewskiego już nie widzimy, pozostała się jeszcze część fosy na pl. Reformackim pomiędzy ulicami Kwiatka (Szeroka) i Dobrzyńską. Tereny przeznaczone do rozbudowy miasta znacznie zostały powiększone, a granice ich stanowią jak na gruncie, tak i na planie aleje miejskie, wzdłuż których ze strony zewnętrznej ciągnie się rów głęboki, a przy nim wał ziemny dosyć znacznych rozmiarów. Wał ten zaczyna się od głębokiego parowu, włączonego w ostatnich latach do ogrodu sukcesorów Piotra Miączyńskiego (Folwark Grabówka Nr. 377—377^{1/2}) i przechodzi pomiędzy rogatkami Warszawskimi, Płońskimi i Bielskimi aż do rogatek Dobrzyńskich, za którymi idzie głęboki parów do samej Wisły. Zabudowania czterech wymienionych rogatek oznaczone są na tym planie, jak również ulica Mostowa i zabudowania drewniane żupy solnej, obecnie magazynów wojskowych. Most łyżwowy pływający z przyczółkiem kamiennym oznaczono tuszem niebieskim podczas dokonywania rewizji planu w roku 1839. Ulice, oznaczone na planie w granicach alei miejskich, w zupełności odpowiadają dzisiejszym ulicom w naturze z nieznanymi w niektórych miejscach odchyleniami. Ratusza na Starym Rynku już nie widzimy, został bowiem rozebrany, a na jego miejsce wybudowano gmach dzisiejszego Magistratu w 1825 roku. Na planie tym oznaczone są granice poszczególnych nieruchomości państwowych, miejskich, duchownych, czynszowych i prywatnych, a w rejestrze pomiarowym podane zostały ich powierzchnie w prętach kwadratowych i długości frontów każdej nieruchomości. Wskutek tego plan z roku 1835/6 do ostatnich czasów służy dość często za podstawę do rozstrzygania sporów granicznych pomiędzy przyległymi nieruchomościami. Z zestawienia

planu z 1803 roku z planem opisywanym wnioskować należy, że miasto w ciągu trzydziestu paru lat bardzo szybko się powiększyło, zaludniło i rozbudowało.

6) Na skutek zarządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych około 1882 roku przystąpiono do pomiaru Płocka dla celów regulacyjnych miasta, który oficjalnie polecono dokonać pełniącemu obowiązki budowniczego miejskiego, Konradowi Bałazińskiemu. Faktycznie prace pomiarowe prowadził mierniczy przysięgły, Wacław Bajer, na podstawie sieci triangulacyjnej, założonej i obliczonej przez Starszego Geometrę b. Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, Ignacego Chudzyńskiego. Mierniczy W. Bajer dokonał szczegółowego pomiaru miasta i przyległego do alei miejskich pasa gruntów szerokości około 200 metrów, sporządził pierworys w skali 1:4200 w miarach rosyjskich z oznaczeniem na nim ulic, placów i zabudowań frontowych, bez wykazywania granic poszczególnych nieruchomości, zabudowań gospodarczych, oraz powierzchni jak ogólnej, tak i poszczególnych nieruchomości, t. j. zgodnie z instrukcją, wydaną przez Ministerstwo dla planów regulacyjnych miast. Pierworys powyższy, mający charakter planu pogładowego, przedstawia małą wartość pod względem technicznym; przechowywany był w Wydziale Technicznym Rządu Gubernialnego, a do użytku podręcznego zrobione były z niego w większej ilości odbitki w zakładzie litograficznym M. Rozenfelda w Płocku.

7) Na podstawie pierworysu, wykonanego przez mierniczego W. Bajera, z polecenia Płockiego Rządu Gubernialnego sporządzone zostały przez mierniczego przysięgłego Kazimierza Staszewskiego w roku 1898 dwa plany regulacyjne, każdy z nich w dwóch egzemplarzach, w celu przesłania ich do Petersburga dla „najwyższego zatwierdzenia“ przez samego cesarza. Pierwszy plan przedstawia stan ówczesny miasta z oznaczeniem liniami czerwonymi projektowanych ulic, zabudowań, urządzeń wszelkiego rodzaju i zmian regulacyjnych, drugi zaś wyobraża wygląd, jaki miasto mieć będzie po przeprowadzeniu i dokonaniu projektowanej regulacji. Każdy plan składa się z dwunastu małych sekcji (13 × 8 cali ang.) naklejonych na płótnie.

Z wysłaniem gotowych już planów do Petersburga ociągano się do nieskończoności z tej przyczyny, że plan zatwierdzony i podpisany przez cesarza musiał być ściśle i bezwzględnie wykonany; o jakichkolwiek zmianach, choćby najkonieczniejszych i najżywotniejszych, nie mogło być już mowy, co niezmiernie było kłopotliwym dla władz miejscowych i Zarządu miasta. Ostatecznie wybuchła wojna światowa, zatwierdzenie okazało się nieaktualne, a oba plany w jednym egzemplarzu spoczywają obecnie w Wydziale Technicznym Magistratu m. Płocka.

W głównych zarysach projekt regulacji, którego autorami byli inżynierowie gubernialni najpierw Stanisław Oraczewski, a następnie Bolesław Zienkiewicz, przedstawiał się, jak następuje:

a) Powiększenie terenu pod rozbudowę miasta na północ od alei miejskich przez przesunięcie w tym celu granicy osiedli, t. j. rowu i wału ziemnego o jakieś 120 metrów równoległe do alei, poczynając od drugiego ementarza katolickiego na wschód poza zabudowania „Stanisławówki“; dalej granica ta przechodzi po wschodniej stronie zabudowań Folwarku Podominikańskiego (Kunemana) i koszar, dochodząc w ten spo-

sób do szosy Wyszogrodzkiej na wprost drogi do Ośnicy; stąd zaś, zalamując się nieco na zachód, podchodzi do ulicy Norbertańskiej na róg ogrodu sukcesorów Miączyńskiego (Folwark Grabówka);

b) Projektowano rozszerzyć niektóre ulice: Jerolimską, Synagogalną, Bielską, Piekarską, Misjonarską, a skasować Tylną i Złotą, rozszerzyć wylot ulicy Grodzkiej przy Starym Rynku; zaprojektowano nowe ulice po obu stronach nieruchomości poreformackiej, przedłużenie ulicy Misjonarskiej w kierunku północnym, przedłużenie ulicy Padlewskiego przy północnej granicy nieruchomości Szpitala Żydowskiego i Więzień do ulicy Dominikańskiej, przedłużenie ulicy Sienkiewicza w kierunku wschodnim, uregulowanie ulicy Błonie i t. d.;

c) Cmentarze dwa katolickie i stary cmentarz żydowski przy ul. 3-go Maja projektowano zamienić na parki, a dla nowego cmentarza katolickiego i ewangelickiego wyznaczono miejsce na wschód od cmentarza żydowskiego obecnego, pozostawiając prawosławny i żydowski na dawnych miejscach;

d) Miejsce na szpital św. Aleksego wyznaczono przy ul. Norbertańskiej obok ogrodu S-rów Miączyńskiego;

e) Dla rzeźni miejskiej wyznaczono miejsce na wprost Nowego Rynku;

f) Gmach dla archiwum Rządu Gubernialnego projektowano wybudować przy ulicy Dominikańskiej w nieruchomości dzisiejszego Starostwa;

g) Szkołę elementarną zaprojektowano obok gmachu poddominikańskiego.

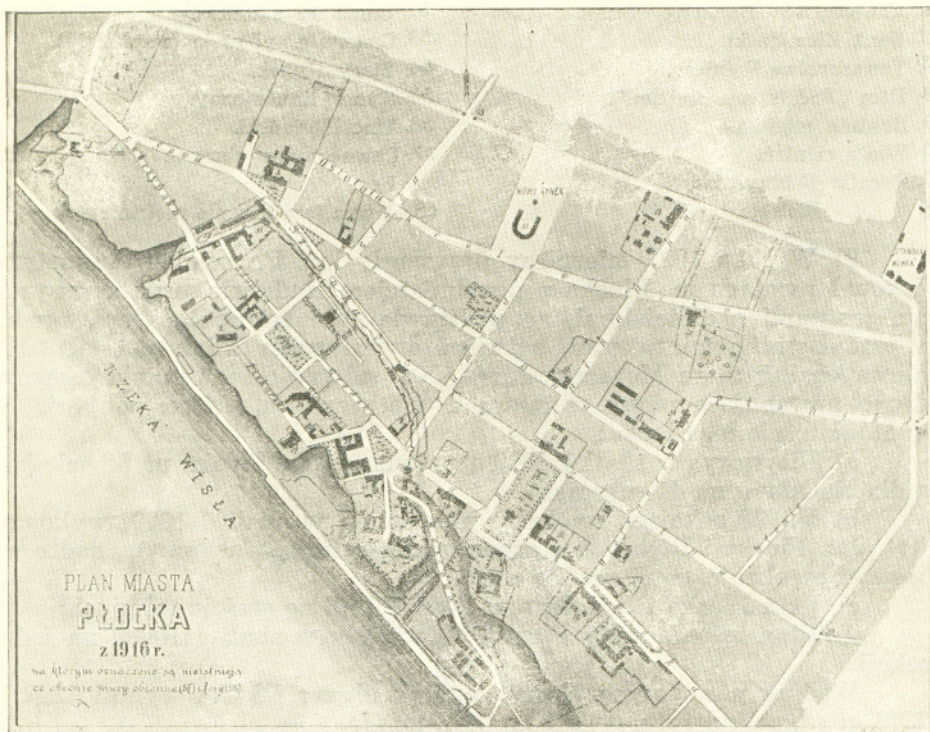
Plany wyżej opisane podpisane zostały przez projektodawcę inżyniera gubernialnego Bolesława Zienkiewicza, jego pomocnika inżyniera Władysława Czechowskiego i gubernatora Janowicza.

Do planów regulacyjnych dołączone były w dwóch egzemplarzach przekroje wszystkich ulic miejskich, wykonane na kilkunastu sekcjach przez mierniczego przysięgłego Kazimierza Staszewskiego po uprzednim dokonaniu zdjęć niwelacyjnych, przyjmując za podstawę 0 (zero) Wisły według wodomiaru, umieszczonego przy przyczółku mostowym. Nadmienić należy, że na cokółkach znaczniejszych gmachów były oznaczone repery farbą olejną.

8) W latach 1904—1906 mierniczy przysięgły K. Staszewski, na żądanie władz miejscowych, sporządził plan miasta Płocka w miarach rosyjskich w skali 1:1500, w dwóch egzemplarzach, na podstawie planu z 1835/6 roku Joachima Łuszczewskiego z uwzględnieniem wszystkich zmian, jakie zaszły na gruncie. Plan ten, znajdujący się w Magistracie m. Płocka, obejmuje miasto w obrębie alei miejskich, oraz grunty położone za rogatkami Warszawskimi i Dobrzyńskimi, a należące do miasta, lub do obywateli miejskich.

Do każdego egzemplarza planu dołączony został szczegółowy rejestr pomiarowy, według którego obszar planem objęty wynosi 353 dziesiątyny 573 sażeny kw., co się równa 385 ha 9142 mtr.².

Plan miasta Płocka z 1916 r., na którym oznaczone są nieistniejące obecnie mury obronne i fosy, wykonany przez Kaz. Staszewskiego.



Wykaz ważniejszych gmachów i instytucyj do planu m. Płocka z 1916 r.

1. Kościół katedralny.
2. Fara — kościół św. Bartłomieja.
3. Seminarium duchowne.
4. Pałac biskupi.
5. Kuria diecezjalna.
6. Muzeum diecezjalne.
7. Wikariusze katedralni.
8. Kanonicy katedralni (przy ul. Mostowej).
- 8a. Kanonicy katedralni (przy Rynku Kanonicznym).
9. Gmach poddominikański — kościół ewangelicki.
01. Cerkiew prawosławna.
11. Synagoga.
12. Żydowski dom modlitwy.
31. Przytułek św. Józefa.
14. Ochronka dla dzieci.
15. Gmach dawnego Rządu Gubernialnego.
16. Poczta.
17. Więzienie.
18. Gmachy pomonopolowe.
19. Nieruchomość Zarządu Dróg Wodnych.
20. Bank (państwa).
21. Dom dawnego Urzędu Powiatowego.
22. Sąd Okręgowy.
23. Urząd Skarbowy.
24. Gimnazjum im. Małachowskiego.
25. Dawne gimnazjum żeńskie.
26. Gimnazjum im. Wł. Jagielly.
27. Magazyny wojskowe (dawna żupa solna).
28. Szpital św. Trójcy.
29. Szpital wojskowy.
30. Dawny szpital św. Aleksego.
31. Szpital im. Izaaka Fogla.
32. Nieruchomość skarbowa.
33. Nieruchomość skarbowa.
34. Magistrat.
35. Czarny Dwór“.
36. Ochronka dla dzieci żydowskich.
37. Teatr miejski.

- | | |
|----------------------------------|---|
| 38. Odwach. | 49. „ Płońskie. |
| 39. Nieruchomość Kasy Miejskiej. | 50. „ Warszawskie. |
| 40. Koszary wojskowe. | 51. Jatki miejskie. |
| 41. Towarzystwo Naukowe Płockie. | 52. Cmentarz katolicki. |
| 42. Bank Ziemiański. | 53. Cmentarz żydowski (zamknięty). |
| 43. Towarzystwo Rolnicze. | 54. Stary Rynek. |
| 44. Dom „Pod trzema trąbami“. | 55. Rynek Kanoniczny. |
| 45. Rzeźnia miejska. | 56. Plac Floriański. |
| 46. Wieża ciśnień. | 57. Dawne mury obronne obecnie nieistniejące. |
| 47. Rogatki Dobrzyńskie. | 58. Dawna fosa obecnie nieistniejąca. |
| 48. „ Bielskie. | |

9) W roku 1927 mierniczy przysięgły inż. Franciszek Augustynek dokonał pomiaru m. Płocka z przedmieściem Radziwie, oraz z wszystkimi gruntami podmiejskimi, na podstawie sieci triangulacyjnej, zgodnie z przepisami pomiarowymi, zatwierdzonymi przez Ministra Robót Publicznych inżyniera Moraczewskiego. Na podstawie tego pomiaru sporządzono następujące plany w miarach metrycznych, które znajdują się w Magistracie m. Płocka:

a) Pierworys w skali 1:1000 sporządzono dla Płocka na 58 sekcjach, a dla Radziwia na 41 sekcjach;

b) Na 99 sekcjach na kalce płóciennej, w skali 1:1000, wykonany jest plan Płocka i Radziwia z oznaczeniem sytuacji i warstwie, nadto wykonano przekroje, czyli profile ulic;

c) Plan Płocka i Radziwia w skali 1:5000 na sześciu sekcjach;

d) Plan orientacyjny Płocka i Radziwia w skali 1:10000 na jednej sekcji.

Według powyższych planów ogólny obszar Płocka wynosi 1253 ha 6346 mtr.², a Radziwia — 819 ha 6074 mtr.².

Plany gruntów podmiejskich.

10) W Rządzie Gubernialnym Płockim, w Wydziale Technicznym, był plan sporządzony w 1835/6 roku na paru sekcjach przez geometrę Joachima Łuszczewskiego, wykazujący grunty podmiejskie, będące wówczas w szachownicy, w kształcie wąskich i długich zagonów, ciągnących się od alei miejskich do granicy Niegłos, Trzepowa i Powsina. Na podstawie tego planu dokonane zostało scalenie gruntów, a nowy stan ich posiadania wyraźnie określa plan niżej opisany, wykonany w 1859 roku przez rewizora pomiarów Dobruchowskiego.

11) W roku 1859 rewizor pomiarów, Dobruchowski, na podstawie dokonanego pomiaru sporządził plan gruntów, położonych po obu stronach szosy Bielskiej, po ich scaleniu. Plan ten wykonano w miarach nowopolskich, w skali 1:5000, na trzech sekcjach stolikowych. Obszar gruntów tym planem objęty wynosi 1467 morgów 78 prętów.

W Magistracie m. Płocka znajduje się odrys powyższego planu, wykonany w 1888 roku przez mierniczego przysięgłego K. Staszewskiego.

12) W roku 1864 geometra klasy 1-ej Adolf Trzyński dokonał pomiaru i sporządził plan gruntów miejskich, czynszowych i przywłaszczonych, położonych za rogatkami Warszawskimi w mieście Płocku, w miarach nowopolskich, w skali 1:5000. Obszar tych gruntów wynosi 197 morgów 145 pr. Plan ten znajduje się w Wydziale Technicznym Magistratu m. Płocka.



Gmachy i instytucje:

- | | |
|---|--|
| <p>40. Synagoga.
41. Hotel Plocki.
42. Rogatki Bielskie.
43. Hotel angielski.
44. Synagoga.
45. Kanonia.
46. Bank Handlowy.
47. Hotel Polski.
48. Stacja opieki nad dziećmi (tu mieszkał Aleksander I).
49. Tow. Kredytowe — Bank Ziemiański.
50. Tow. Rolnicze. Biura i składy Stowarzyszenia Rolniczego.
51. Bank Przemysłowy.
52. Poczta i telegraf.
53. Gmachy pomonopolowe.
54. Gim. Pań. męskie im. Władysława Jagielly.
55. Stary kirkut.
56. Gmach szpitala żydowskiego I. Fogla.
57. Więzienie.
58. Starostwo.</p> | <p>59. Państw. Semin. naucz. żeńskie — Państw. szk. przemysł handlowa żeńska.
60. Państw. Gimn. Żeńsk. im. R. Żółkiewskiej.
61. Hotel Warszawski.
62. Dom Zarządu komunikacji wodnej.
63. Bank Polski (Krajowa Kasa Pożyczkowa).
64. Kościół garnizonowy (dawniej sobór praw.).
65. Kościół ewangelicki (daw. klasztor i kośc. Dominikanów).
66. Szpital św. Trójcy.
67. Dom Inwalidów.
68. Koszary, dawny klasztor Norbertanek.
69. Wieża ciśnieni.
70. Stacja filtrów.
71. Cmentarz mariawicki.
72. Cmentarz prawosławny.
73. Cmentarz garnizonowy.
74. Rogatki warszawskie.
75. Rogatki płońskie.
76. Miejsce stracenia Z. Padlewskiego.
77. Stanisławówka.</p> |
|---|--|

13) W roku 1866 geometra klasy 1-ej Jan Trzeciński dokonał pomiaru i sporządził plan gruntów czynszowych w terytorium miasta Płocka położonych, należących do Kasy Miejskiej, ciągnących się od rogatek Dobrzyńskich ponad Wisłą i granicą ekonomii Brwilno — Niegłosy, w miarach nowopolskich, w skali 1:5000. Obszar gruntów tym planem objętych wynosi 132 mor. 267 pr.

Plan powyższy znajduje się w Wydziale Technicznym Magistratu m. Płocka.

Mierniczy przysięgły Kazimierz Staszewski na podstawie dokonanych pomiarów sporządził w skali 1:5000, w miarach nowopolskich, plany następujące:

14) W 1884 r. plan „Folwarku Szpitala św. Trójcy w Płocku“, zawierającego powierzchni 101 mor. 96 pr.

15) W 1888 r. plan gruntów, należących do Płockiej Kasy Miejskiej, położonych przy granicy Niegłos i Kostrogaja, których obszar wynosi 420 mor. 127 pr.

16) W 1888 r. plan gruntów, należących do Płockiej Kasy Miejskiej, z pominięciem gruntów czynszowych, położonych za rogatkami Dobrzyńskimi, o powierzchni 18 mor. 232 pr.

17) W 1889 r. plan gruntów należących do Płockiej Kasy Miejskiej, z pominięciem gruntów czynszowych, położonych za rogatkami Warszawskimi, o powierzchni 85 mor. 184 pr.

Plany wykazane w punktach 15, 16 i 17 są przechowywane w Wydziale Technicznym Magistratu miasta Płocka.

18) W roku 1892 mierniczy przysięgły Edward Brecht dokonał pomiaru przedmieścia (wówczas wsi) Radziwie na podstawie sieci triangulacyjnej założonej przez starszego mierniczego b. Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, Ignacego Chudzyńskiego. Plan sporządzony jest na pięciu sekcjach w miarach rosyjskich, w skali 1:4200. Rejestr pomiarowy wykazuje obszar ogólny 778 diesiatyn 196 saż. kw.

Pierworys wsi Radziwie znajduje się w Archiwum Skarbu w Warszawie, a dwa odrysy, jeden wykonany przez E. Brechta, a drugi — przez K. Staszewskiego z rejestrami pomiarowymi są przechowywane w Wydziale Technicznym Magistratu m. Płocka.

19) Podczas okupacji niemieckiej w 1917 roku, na zamówienie 1-go burmistrza m. Płocka Wartze'go, mierniczy przysięgły K. Staszewski sporządził plan zbiorowy miasta Płocka i wszystkich gruntów, do niego należących, na podstawie planów miejskich i prywatnych, wykonanych w różnych czasach, poczynając od roku 1859, w skali 1:5000, w miarach nowopolskich. Właściwie jest to plan pogładowy, służący za podstawę do wymiaru podatku, do którego dołączono szczegółowy rejestr pomiarowy.

Odrysy tego planu i odpis rejestru pomiarowego znajdują się w zbiorach Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Nie podaję tutaj szeregu drobnych planów, znajdujących się czy to w Magistracie m. Płocka, czy też w Archiwum Państwowym, które są przeważnie odrysami wyżej opisanych planów, przedstawiającymi oddzielne części miasta i przeznaczonymi do celów gospodarczych, jak urządzenie chodników, brukowanie ulic, budowanie ścieków, lub kanałów i t. p.

* * *

Z zestawienia wyżej wymienionych planów miasta Płocka (posiłkując się jednocześnie archiwaliami), przekonywamy się naocznie, że od roku 1803 do roku 1817 obszar miasta przeznaczony pod rozbudowę, dzięki przyłączeniu przedmieść Bielskiego i Wyszogrodzkiego powiększył się przeszło siedmiokrotnie. Jednocześnie powstała sieć nowych ulic, obecnie istniejących, które w dość szybkim tempie zaczęły się zabudowywać; ulice zaś, znajdujące się w obrębie dawnych murów obronnych, zostały uregulowane, przy czym mury obronne uległy rozbiórze, a fosę w znacznej części zasypano ziemią.

W roku 1802 wybudowano gmach obecnego Starostwa dla administracji pruskiej pod mianem „Collegien - Haus“.

Od roku 1817 za staraniem Komisji Województwa Płockiego przystąpiono do robót, mających na celu uporządkowanie miasta, jako to: brukowania ulic, zakładania ogrodów publicznych, wyznaczenia placów budowlanych, otoczenia miasta alejami, wzdłuż których wykopano rów głęboki i usypano wał znacznych rozmiarów w celu „zabezpieczenia Skarbu Państwa przed stratami, jakie ponosił wskutek przemytu i kontrabandy“. Tak brzmi decyzja Rady Miejskiej Miasta Wojewódzkiego Płocka z dnia 22 Juni 1817 roku.

W roku 1816 rozebrano gmach starego ratusza, który stał na Starym Rynku, a na jego miejsce w roku 1825 wybudowano nowy, po dziś dzień istniejący.

Na planie z roku 1835/6 widzimy: roгатki przy głównych dojazdach do miasta z alejami i wałem miejskim, ulicę Mostową, która jest urządzona w znacznej części na miejscu dawnego parowu, ciągnącego się u stóp Góry Tumskiej, dalej przy niej zabudowania Żupy Solnej, a na Wiśle nowowypbudowany most łyżwowy.

Na planie z roku 1882 widoczna jest cerkiew prawosławna, wybudowana w 1867 roku na Placu Floriańskim, obecnie Marszałka Piłsudskiego, a rozebrana po odzyskaniu naszej niepodległości w 1931 roku, jako też gmach Sądu Okręgowego i Urzędu Skarbowego, wybudowany w 1880 roku na miejscu dawnego pałacu biskupiego. Na tymże planie oznaczone są ementarze: drugi katolicki na polach Folwarku Pokolegiackiego, obecny prawosławny i drugi żydowski, ten ostatni na polach Folwarku Pobenedyktyńskiego. W roku 1877 urządzono Nowy Rynek przy alejach miejskich, na który przeniesiono targi i jatki miejskie. Roboty te wykonane zostały przez miejscowego przedsiębiorcę Karola Trynkausa.

Plac mustry, położony na rogu ulic Sienkiewicza i Misjonarskiej, skasowano, a kosztem jego powiększono znacznie nieruchomość więzienia, na której w roku 1846 wybudowano gmach Więzienia Śledczego według projektu głośnego architekta Henryka Marconiego, w późniejszych zaś latach wzniesiono dom dla administracji więziennej i baraki drewniane, przeznaczone do użytku szpitala więziennego. Na pozostałej części placu mustry wybudowano szpital żydowski imienia Izaaka Fogla i urządzono przy nim ogród do użytku szpitalnego.

Na planie z roku 1906 oznaczone są: zabudowania wodociągów miejskich, wybudowane w latach 1892—1895, jako to stacja pomp, osadniki, filtry i wieża ciśnień, następnie koszary wojskowe, wybudowane przy alejach miejskich w 1892/3 roku przez przedsiębiorców Goldego, Altberga i Bekera, dalej zabudowania monopolu spirytusowego, obecnie szkoły po-

wszelkiej, wystawione w 1898 roku, nadto gmach Muzeum Diecezjalnego, wzniesiony w 1903 roku, wreszcie gmach Banku Polskiego wybudowany w 1905 roku. Gmach gimnazjum imienia Władysława Jagiełły, wzniesiony w 1912 roku, uwidoczony jest na planie wykonanym w 1915 roku.

Po wybudowaniu koszar wojskowych przy alejach miejskich zaczęto usuwać wał, stanowiący granicę zabudowy miasta i z biegiem lat, w miarę postępu robót budowlanych na peryferiach miasta, wał ten zanikał, a obecnie pozostały po nim zaledwo nieznaczne ślady. Powtarza się to samo, co miało miejsce w 1803 roku: wówczas skutek przyrostu ludności życie zburzyło mury obronne, obecnie usuwa wał ziemny, stanowiący zapórę do rozbudowy. Należy wziąć pod uwagę, że w roku 1800 Płock miał mieszkańców niecałe 3000, w roku 1822 — około 6500, w 1872 roku — 20000, a przy stopniowym przyroście ludności doszedł w 1910 roku do 30000 mieszkańców stałych.

W roku 1923 Radziwie zostaje przyłączone do Płocka, jako jego przedmieście, na gruntach którego budoje się port handlowy, elektrownia miejska, oraz stacja kolei żelaznej Płock — Kutno. Poczynając od roku 1926 wzmagają się ruch budowlany jak wewnątrz miasta, tak i na gruntach podmiejskich, któremu dała początek kooperatywa urzędnicza, budując osiem domków jednomieszkaniowych o charakterze willowym. Następnie w dość szybkim tempie postępuje parcelacja nieruchomości Nr. 369 małżonków Januszewskich, Nr. 360 B. C. D. rodziny Zaleskich, Nr. 303 sukcesorów H. Lilientala, oraz częściowa parcelacja Grabówki i Folwarków Podominańskiego, Pobenedykańskiego, Pokolegiackiego i Powikariuszowskiego, a zarazem zabudowa nowych placów. W roku 1934 dochodzi do Płocka linia kolei żelaznej ze stacją kolejową, łącząca Płock z Sierpcem, budowa której rozpoczęta była przed najazdem bolszewickim; powstają budynki nowej rzeźni eksportowej, a obecnie rozpoczyna się budowa mostu na Wiśle.

Tak poważne zmiany, jakie zachodzą od lat kilkunastu na terenie Płocka, albo też były przewidziane w swoim czasie, wywołały konieczność dokonania nowych pomiarów miasta łącznie z przedmieściem Radziwie i z gruntami podmiejskimi, oraz sporządzenia dokładnych planów sytuacyjnych i warstwicznych, stanowiących podstawę do opracowania planów regulacyjnych, czyli „planów zabudowania miasta“.

Roboty te wykonane zostały w 1927 roku przez mierniczego przyśięgłego inż. Franciszka Augustynka.

Rozporządzając odpowiednim materiałem technicznym, Zarząd Miejski miasta Płocka uznał za wskazane, ażeby opracowanie „ogólnego i jednocześnie szczegółowego planu zabudowania miasta“ dokonane zostało przez „Biuro Pomiarów i Zabudowy Miast“ przy Wydziale Wojewódzkim Warszawskim, na czele którego stoi inżynier Surwiłło, Kierownik Oddziału Budowlanego, Wydziału Komunikacyjno-Budowlanego w Warszawskim Urzędzie Wojewódzkim. Biuro powyższe przyjęło powierzone sobie przez Zarząd Miejski prace w 1935 roku. Projekt zabudowania opracowywał inż. architekt Władysław Wieczorkiewicz w ścisłym kontakcie z Wydziałem Technicznym Zarządu Miejskiego m. Płocka, którego Kierownikiem jest inżynier Jerzy Woyno.

Dla należytego wyjaśnienia dodać należy, że „plan zabudowania miasta“, opracowany na podstawie planów sytuacyjno-wysokościowych,

obejmuje głównie arterie komunikacyjne, budynki, zakłady i urządzenia użyteczności publicznej, następnie — place publiczne, skwery, parki, ogrody i place sportowe, wreszcie tereny mieszkaniowe i przemysłowe z podziałem miejscowości na strefy według sposobu zabudowania, jedno, lub wielopiętrowego, zwartego, grupowego, lub mieszanego, ogniotrwałego i nieogniotrwałego i t. d. Do strefy zwartego zabudowania zalicza się taki plac budowlany, na którym budynki zajmują do 35% ogólnej jego powierzchni, w strefie zaś willowej zabudowania nie mogą zajmować więcej ponad 18% powierzchni danego placu.

Mając na względzie racjonalne i możliwie równomierne zaopatrzenie światłem słonecznym domów mieszkalnych, nadanie przez projektodawcę nowym ulicom właściwego kierunku posiada doniosłe znaczenie. Rozróżnia się dwa rodzaje ulic: ulice mieszkaniowe i ulice komunikacyjne. Ulice mieszkaniowe o szerokości 8 mtr., ku którym zwrócone są fronty domów mieszkalnych, mają kierunek z południa na północ, a odległość pomiędzy nimi, jako równoległymi, dochodzi od 90 do 110 mtr. Ulice zaś komunikacyjne są zasadniczo skierowane ze wschodu na zachód, czyli prostopadle do poprzednich, szerokość ich przeciętna 12 do 14 mtr., a odległość pomiędzy nimi może wynosić 200 do 250 mtr.

Racjonalne i umiejętne wykonanie planu rozbudowy Płocka, nad którym troskliwie czuwa Prezydent Miasta p. Stanisław Wasiak, będzie miało doniosły wpływ na dalszy jego rozwój. Wchodzi tu bowiem w grę rozwiązanie nieraz bardzo zawiłych i trudnych problemów, zależnych od warunków terenowych, jako to: komunikacja, higiena, przemysł, handel, oświata, kult religijny, estetyka i t. p.

Z tych to względów należy życzyć, ażeby „plan zabudowania“, będący obecnie w opracowaniu, odpowiadał zadość wszelkim wymaganiom wiedzy technicznej i urbanistycznej; ażeby miasto nasze w miarę wprowadzania tego planu w wykonanie, nie tracąc swego uroku i patyny wieków odległych, stawało się coraz wspanialsze, piękniejsze i godne miana grodu królewskiego.



G. 766